

Karaitic and Rashi Manuscripts
sold at Sotheby's Auction, June 26th 1984,
as compared to the Holdings of the
Leiden University Library
by A. G. P. Janson*

In this review-article I shall make some remarks concerning the auction of 'Highly Important Hebrew Printed Books and Manuscripts', which was held in New York on June 26th, 1984. My attention was drawn by three interesting items or groups of items, which were all more or less reliably described in the catalogue, published by Sotheby's Department of Judaica.

I

It does not often occur that more than one third of the offered books at one auction are incunabula¹. A number of the offered incunabula are well-known, e.g. lot 2 (*Albo, Yosef: Sefer ha-'Ikkarim* [Book of Principles] Soncino: Joshua Shlomo Soncino 22 Heshvan - 21 Tebet 5246 = 31 October - 31 December 1485) and lot 13 (*Yaacov ben Asher of Toledo. Arbah Turim* [The Four Orders of the Hebrew code of law] [Soncino] Shlomo ben Moshe Soncino [1490]). Others are less known and therefore interesting. Especially lot 21 (*Moshe ben Maimon [Maimonides] Rambam . Moreh Nevukhim* [Guide to the Perplexed] translated from the arabic by Shmuel ben Yehuda Ibn Tibbon [Rome: Obadiah, Menasseh and Benyamin of Rome c. 1469-1472]) and lot 32 (*Shlomo ben Avraham ibn Aderet of Barcelona [Rashba] Teshuvot She'elot* [Answers and Questions] [Rome, 1469-1472]) drew my attention. Here we have two of the oldest, Hebrew printed books sold at one time. About the exact date of printing of these books a scholarly discussion was held until 1971. Now most scholars agree with Marx² and Offenberg³ who convincingly proved that these books (lot 21 and 32) were printed in Rome between the years 1469-1472.

II

At this auction a considerable number of MSS were offered. Among these were two groups that are, in my opinion, interesting. The first group consists of Rashi

MSS. Lot 57 is the most interesting, because it is the oldest. The other MS, lot 39 (*Bible, Tanach*, written and signed by the scribe Matitya ben Yona of Luna in the house of Yisrael Pinchas in Prague, 28 Av [5]249 = 26 July 1489) [this Bible also contains the commentary of Rashi], is in at least two other ways valuable. Firstly, it is 'the oldest recorded Hebrew MS written and dated in Prague' (see the description in the catalogue) and secondly, it has a great linguistic value for the correct reading of the French words in Rashi.

Let us restrict ourselves, however, to lot 57 ([*Rashi*] [*R. Shlomo Yitzacki*], Commentary on the Pentateuch and a commentary on the Haftarot, Megilat Esther and the Beginning of Shir ha-Shirim. Franco-German, dated Elul [5]054 = 1294). The statement in the catalogue 'one of the oldest known MSS of Rashi's commentary' is correct. There are only a few other MSS that are older. So for instance Casatanense 3144, made by Rashi's pupils: Munich 5 (2), written in 1232 and Leiden Scaliger 1 (Or. 4718), written before 1270. These MSS were all mentioned by Maarsen⁴ in his edition of some parts of Rashi's commentary.

Of this MS not much is known, because A. Geiger⁵, who was one of the former owners, did not publish sufficient details⁶. Nor did A. Berliner⁷ give first hand information on it. Maarsen in his work did not use it, because he only published the commentary on the Minor Prophets, Isajah and the Psalms, and this MS does not cover these books. I hope that, after a thorough study, it will be possible to get a better understanding of the transmission of the older MSS of Rashi's commentary.

One of the reproductions of this MS in Sotheby's catalogue contains the commentary of Rashi on Leviticus 14:2-14:40. This section of the Bible deals with leprosy, more exactly with the sacrifices made by the priest after healing. Although I am aware of the fact that this is not the right place to make a detailed comparison with the Leiden MS Scaliger 1 (Or. 4718), I nevertheless would like to mention the following

points. As one can see (fig. 1 and 2) the script in both MSS used is the *mashait* script⁸. A closer look reveals, however, that there are still quite a number of differences in script between the two MSS. The *alef*, the *pe* and the *mem* are entirely different. Nevertheless, both MSS have what we call an 'Ashkenazic background'. It is rather difficult to say more on the script and the state of preservation of Sotheby's MS 57, because there is only the photograph in the catalogue. If we compare the texts of both MSS with the critical edition of Rashi's commentary on the Pentateuch of A. Berliner⁹, we can see that textual differences do indeed exist. Most of these differences are of an innocent nature (e.g. an article is missing or added, both MSS contain more *matres lectionis*, interchange of m/n at the end of plural words, etc.). More interesting is to look for complete sentences or passages that are missing or added. There are in both MSS a few cases where a sentence is left out. 1. in Rashi's commentary on Lev. 14:6 neither MS contains the exception on a certain rule. 2. in Rashi's commentary on Lev. 14:13 the Leiden MS and Sotheby's lot 57 differ from one another. In the Leiden MS a part of the commentary is missing, but here we are dealing with an evident case of *homoioteleuton*. 3. Rashi's commentary on Lev. 14:28 does occur in neither MS. 4. The French word in the commentary on Lev. 14:14 is the same in both MSS: *tendron/s* which means earlobe.

In short I can say that it is very important to study once again the textual relations between the old Rashi MSS. The one page of commentary of Rashi in Sotheby's MS lot 57, which we have studied here offers us questions and perhaps answers on the relations between the old MSS.

III

Another interesting group of MSS is the collection of Karaitic MSS. These MSS are mentioned in the catalogue under numbers 43, 44 and 45. The first two lots give *collections* of MSS. The last one is a *siddur*. Among these collections of MSS, specific texts are mentioned that are also kept in the Leiden University Library¹⁰.

It is known that Leiden University Library possesses an important collection of Karaitic MSS¹¹. These MSS are older than the MSS mentioned in the catalogue. The catalogue estimates the date of composition of the texts as in the 18th century (lot 43) and 17/18th century (lot 44). The MSS in the Leiden University Library had been collected by Levinus Warner who died in 1665¹². It is worthwhile to compare these texts in order to get a better idea of how these texts passed through time.

Once again it is hardly possible to make a comparison with the Leiden holdings, because I can only work with the photograph and the description in the catalogue. But let us look at lot 43 and to *Halukat Karaim We-Rabbanim* especially.

This text was published in the 19th century by S. Pinsker¹³, not in part II as is stated in the catalogue, but in part I, albeit in the addenda of part I. The information the catalogue gives us is rather scanty. Only the title is mentioned and one photograph of the first page of text is given.

It is strange that the author of this text was not mentioned in the catalogue, although the authors of other texts are given, if at all known of course. But perhaps the reason for this is the existence of the photograph, so that no urge was felt to mention the author, because the author is mentioned in full in the heading of the text. In the Leiden MS no such heading exists. Anyhow, already Steinschneider knew who the author was¹⁴, viz. *Eliyahu ben Abraham*. But there is something else. The beginning of this text consists of a poem. The first letters of each stich are marked (see fig. 4) and form accordingly the name Eliyahu ben Abraham. Such an acrostic is also found in the Leiden MS (see fig. 3) and in Pinsker's edition. L. Nemoy in his book¹⁵ states that Eliyahu ben Abraham is the author of our text but also mentions the fact that Pinsker assumed the author was Saadiah Gaon. This is rather amazing, since the acrostichon was clearly marked by Pinsker.

It is obvious that Eliyahu ben Abraham was the author of *Halukat Karaim we-Rabbanim*. Several scholars in our time have given convincing arguments for this. So why did the staff of Sotheby not mention the author? Especially when one realizes that there was a tradition in the Near East in the 18th century, which explicitly mentions Eliyahu ben Abraham as the author of our text. This tradition existed even before Steinschneider and Pinsker published their works.

Let us now compare the text of the photograph to the Leiden MS (Warner 25 = Or. 4763). Once more I admit that this is not the proper place to make detailed comparisons. After all there is only one photograph. Nevertheless I would like to compare what I have in order to get a better idea of the interrelationship of the MSS.

In the first place there is a remarkable difference between the two MSS concerning the script. However, we must realize that the Leiden MS is at least 100 years older than the text in Sotheby's lot 43. The Leiden MS was jotted down very quickly and therefore the text is sometimes difficult to read. Lot 43 is written in a clear and neat hand. In the margin a few sentences from the poem, referred to above, were written down, obviously because the copyist had made a mistake. It is a pity that some of the letters are cut off. This makes one aware of the fact that other marginal texts, if any, may have been damaged as well.

A closer look at the poem at the beginning of the text learns us that, as stated, the letters of the acrostichon are marked in lot 43 as in the edition of Pinsker¹⁶ but not in the Leiden MS. In the Leiden MS, however, the poem is clearly divided in verses. There are 7 lines. The first eleven stiches contain the acrostichon and also

התורה

כיום שהיה ויגיד שישן ונחמין
 יוזהו לילה יל ויחזן לילהה חין
 ואלו ישחטת שנשלתהה שבכיום
 חלטה חיות פוט אטריפות נחמו
 פוט ועוד טוויו לפי שנגעב ביום
 על לשון היע שהוויועשה פועל
 רכיים לכ הורקו לט הרקן עפיו
 שייפוטטטטט תייד בניפוטטקול
 ועו יוד לפי שהנגעב ביום על
 גסות הרוח ושני תולעת ויחוב
 ויה תקטנו ויתפיו ישמיל עשיו
 ויגיוותו כתישת ויחוב כן יוד
 ויקל של יוד שני תולעת לשון של
 עידי עבועה והויתו על יום חיי
 טתי וזתה תחילה כלי כרי שיהו
 הם ינפור מי כהם וכיהה רכיע
 ויה הינפור ה חיה יקח וזתה
 חלוד שייני ויגיה עיהם וזיה
 הקרישה לעניה יטל שיינה בלא
 יגיה כן לז תרו בלא נכילה ו
 שנ ועל וזתם וזת העפוד הח
 החוריות הינפור לט כילה וישב
 רחוק לזיהו שיוכור כטטייש
 הזוטה וזת ל שערו וג לז פוט
 וכל לז חיו נקום כיעט שיער
 וניה וכבשה חחר לחטות ושיל
 עיר עשירטכ לנכים של שחגן
 חלל כול ח טיות וישם טעונן נספ
 ויג חחר שרין לזחת טבע ויגן
 ייני על תוך יוונ ויתו כחנות
 אפי ל כשער נקטר לז כניה
 עניה לפי שהיו ויחוסר כמחיס
 והקריב וזת לזשם יקריב לזוך
 העניה לזשם וזשם לזכך שהיו
 עמו תפחה הי והכך וזתם וזת ה
 הישם וזת לז השין כיוקום יז
 וישו ישחט על ירך היוזכ כיעון
 לפי שיעק יכל חשמות לזון כ
 כהעירה יכל תחו שהיטתומל

מיקום העמידה לך עמיד ושחט
 מיקום ישר ישחט על ירך היוסח
 כעמק לפי שיינו כלל ישידות כ
 כחטות ט כל החטיות הישם הו
 לכן כל עמדות התלויות נכח הו
 הושה יטכ והחטיות שליו תמיד
 החיל וישו רניו יכל יושמות ינן
 על תוך כחנות לז ידו טעון ידן
 חיים ויחוריק לבי יוכח לכן כ
 כחטות הישם היו לכן יכל היו
 היו נון ויעלה כחטיות לז ט
 כחנות טעם תוך גי וייעני ש
 ש כיוון ולשון תוך לז טעני
 והפותרים וווייכ טערוכ כעל
 כוח גדל אפי לז נגד כית קרשי
 הקרשים וזת היעשה וינחת הנ
 העכס של כהיה ועשרון לנכט
 דה שהיו יחר יכיו עשרין אחר
 לנכמו לז שרין וזת ויני על הכה
 ושון של ככר היעשה לז הורק
 הנטנ לפרש כיום שהייני לטרי
 שוייב ינפרין והיות כן יוד
 וזוזב ושט תועת ועתי נגע
 ינעת כשורה חיו לכ שהטעי
 ביום עליהם לפי שהטעיט יחור
 ויטיונות של והכ כקירות ט
 כתיחם כל ידנעים שנה שהיו
 ישר כירוחים ועל ידי העקב כ
 טתח הכית ויזניון נגענייה
 לז כבית שיופילו חיו חסם וזן
 שהיו נגע וריו לז יפכך רכר כ
 כרו וייר נגע טיה לז יליו כגע
 כטיפ כיו הכהו וג שכל חין שרין
 טק טק לז חין עליו טוס תורכ
 טיייה לז יטייזכל ישר כבית
 שיוכ לז יפנה ויכו טח ויירוד
 הנגע טקק לחכג ול ייה שכתט
 טי ועל ייה חסה תורה יליו על
 כלי חים יס על טי טען יעכל כ
 וטתרו יום על יוכלין וישקין
 ייכלם כייני הרתו היולו חסה
 תורה יליו על כלי חים שרין לז
 טהיה מיקום טק עריות טז

שודעין ויריותו וחליו זתה
 כקציו ושלפון יטוב ישב כ
 וזיעה נעל לשון חסה יל ויחב
 נאין יקום שיון טחנות יטה
 וישתישות שם וינדרך הטעב
 שהיוכניס הללו ויעריות ויהי
 ויקוין בעיוט יקיעו דיוני
 לעו ולשווישנה יש היע יית
 וינכט ככב ככסות העע ח
 הקיע לשון קיעה ישי קיעה נעו
 הנגע ככב ריקנות לשון העשית
 וכן הטוח יכל חיון הינכס חכב
 הלשון על הינכס שחיוני החור
 וירשקל כר כיו רכי ככי ויכ
 ישו הנגעו יכל חיו מ כוכ
 יהיו טריח לז ושב הקה ויכטי
 ויה שינה היזיהה לזן כקוסט
 קג שיכה היזיה כיו כקוסט
 וכיה הטח וייה והנה פשה ילי
 יהי החור טריח יליו לז כטש
 כויי כון עיעת יריות כמכיס
 ונזכר עיעת יריות כתיכיה
 לז טי יה החור זולל כלי שית
 פושה לז כיו טייח וז החור
 זעפי טיינו פושה לז כן יה
 יכ לז פטה חין כיו ויקוין על
 ויקיין יה יליו וקתן הכית היג
 לזכר ויח יום ישו הנגע וייה
 והנה פשה חיו לז כיו לז יליו
 על הנגע העורר כעני כשטערת
 ויירך כיו כפכוק יישון טיע
 וירכי יליו כעורר כיוטין וכסה
 כטיי ויה יטשה לז יכל הינע
 כיו שפיוז לז ועת וזת הכית
 ושנ הכה יני הטק ויירך כיו
 ושיכה יה שיכה חליו וקיעה
 ועח ויקו לז שמוע יז כיה חליו
 וקיעה ועח ועתו לז שכווע חליו
 כיו יכו כן כחית מהנכס גיח טל
 רכי חין עניה יליו כגע החור
 יחור חיינה וקיעה יטיחה חין
 החור ינדר כסין וכר היקיעה
 כחיו ויכ ישוכ ועתו והכיו

Fig. 1. Leiden Cod. Or. 4718 f. 55b. Rashi's commentary on the Bible. Reduced.

חסלת אשה כי תזדק

ביום נהרתי ולמד טיזין מטהרין אותי
 בליה אל מחוץ למחנה חוץ לשטח
 חצות שנתקח טם ביוזלוטו חיות פרט
 גורפת עהדות פרט ועיו טחוי לפי שגני
 בזים על אטון הרע לפי שהוא מעשה מיטו
 מיטוטו דברים לפיכך הוזקקו לטהרת עין
 עינין שחטטטין תמיד בעינין קולו
 ופי ארץ לפי שהנגעים בזים על גפי החיה
 ושני תולעת ואזוב מה תקנתו ויתפא יש
 יתפלו עיניו מגזונו כמולעת וכמוזב עץ
 ארו מקל של ארץ שני תולעת ושון עמר
 עבוקה זהריות על מים חיים עתה אונסה
 תחילה בכריכו שיהיה דם צפור ניגר בהם
 ומהם רביעית ואת העיפור החיה יקח
 אותה ולמד טיזין זוגדה עיהם זיוו
 א חרטישה אעמה וכול בשם טיזין
 בכל זוגדה כך ליתתה בכל טבילה תלו
 טבל אותם ואת העיפור החיה החזיק ית
 העיפור לכול טבילה וישב מחוץ לאהל
 שאסור בתשמש המיטה ומתכל שערות
 כול ופרט וכול להביא כל מקום כינום שער
 ונראה וכבשה לחטאת וטאשה עשרונים
 וכפי שלטת כבשים הללו שחטאתו ואטמו
 של מעירע טעונו נסכים לוג אחד שמין
 להוות שבע ליתן ממנו על תנוך אזנו ויתן
 כהנות לפע יא בעפר עקניר ולא בעורה
 עעמה לפי שהוא אחוסר כיפורים והקריב
 אותו ואשם יקריבנו לתוך העורה לטב
 אשם להנין שהיו טעון תנופה חי והערה
 אותיות האשם ואת ווג השוק במקום אטר
 ישחט וג על ירך מזבח בעצמן מה תלוהלי
 עזם בפרט עז שהאטם טעון שחיתה
 בעצמן ולפי שיעא מכלל אשמות זה האשם
 לידון בהעמדה וכול תהא שחיתתו במקום
 העמידתו לכך נא ושחט במקום אטר יש
 ישחט וגו כי כחטאת האשם כי בכל החט

החטאות האשם הזה הוא לכהן בלהעב
 העבודות התלויות בכהן הוטוה אשמה
 אשם זה לחטאת שאם לאו הוא ירעו
 דמו מכל שאר אשמות על תנוך או הוא יתן
 טעון והתן דמים ואימורין וגבי קרבן
 לכך נא כי כחטאת האשם הוא לכהן
 יתלו יהא דמו בתו ואפלה כחטאת תלו
 בתורת כהנים תנוך גדר האיריע טבזון
 ולטון תנוך אן נודע לי מק פוסדים וקודין
 לו טיעדרוס בל כהן גדול לפני יא כגד
 בית קדשי הקדשים ואת המסכה אפחת
 נסכים של בהמה ועטרוק סלת לכבש זרה
 שהיא יחד יביא עטרון אחד וכסכו וק
 שהוא לת על הכהנות וטמן של נסכי
 המסכה לא הוזקק לפ הכת בזם הטאבים
 לטהרתו שמויע לעברים ולהזיות שן ארו
 וזוכ וטב תולעת ונתתי נגע צרעת בבית
 וגו כטורה היו להם שנגעים בזים עליהם
 לפי שהטמינו אימורים מטמונות של זהב
 בקורות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישר
 במדבר ועל ידי הנגע נתק הבית ומצויין
 כנגע נראה לי בבית שאפי הוא חכם וינדע
 שהוא נגע וראי לא ימסוך דבר ברור וגו
 נגע נראה לי אולי כנגע נראה לי בטורם
 יבוא הכהן טבל ומן שהכתן לא בא ליוקק
 לבית אין טם תורת טואא ולא ישחט כל
 אטר בבית שאם לא פניהו יבא כהן ויליה
 הנגע נקק להסך כל איה שכתוב טואא נל
 ועל מה חסה תורה אם על כלי שטן וטב
 יטבילם ויטהרם אם על אכלין ואשקין
 יאכלם במי טואדתו היא לא חסה תורדת לא
 על כלי חרס שאין להם טהרה במקוה טק
 שקערוות שוקעין ומאמתו וחזע את
 היבנים ככתוואו ויטמין יסלם הטם כמו
 חליעה נעלו לשו הסדה אל מקום טואא
 וקום טואין טהרות וטתאטות טם לחדך

Fig. 2. Lot 57 in Sotheby's Catalogue. Rashi's commentary on the Pentateuch. Reduced.

ח

חלוקת קראים ורבנים

ספר חלוקת קראים ורבנים לחכם א' מחכמינו הקרמונים שמוהעוב הרב רבנו אליהו בן הרר אברהם יעמש

אתן

דרך לפועל אשר כל למענהו פעל לחכמתו אין חקר וכתבונתו הן כל אלה יפעל יתנשא שמו לער ופני כל נשמה יתעל הוא ברחמי ענות נבזה כמות כל יתעל כעמרי נגר ערתו הנוצרת השומרת חזרתו הנהיגה מעל נוחלה ומנחילה מיחרה לאל ממעל רופת ושואפת וכוספת למחויקה כרת סף רעל הרורה היא ומנושאה ונאה בכל פועל מיחלה ושואלת לקחת מידו גבינו הממרעל חסין יה וברית שומר זכר חסדים אומר ואמר קרוש הוא ומקים רברו ולא ימר קולה ישמע ורלתו כל יתעל

אזהבת חובבת רובו קראים אל עליו לנלוה ומעוזה לו מעל הרפת

כי הוא שומע תפלה ומקבל שועה ונאקה אקרוי לקראיו ומקטיב ועקה יחיד בעלמו ואין כמותו בשמיא וכאקרא שומר הבית והחסד לעבריו ההולכים לפניו בכל לבם לשמור מצוה ומקרה יטען ואתי שבחוחו ידיו ועבריו הרוצים בו לרבה חשן לשונם חבטנה שפת תהלות אף לשונם חמרי נועם במקהלות לשבח ולרומם לנורא תהלות יופי מעטיו וגבורותו המעולות הגר אגד כמומות וחילות כי הוא אהל נורא עלילות ואין כמוהו נושה גדולות ישר הוא בכל פעולות וממלא כל משאלות מבקשים פנו לחלות והוא שומע תפלות יודע תבלומו והנסתרות לפניו גדלות נותן לצדיק פרוי כי הוא הולך ביושר מסלות ולרשע יאלם גמולות להפליא שאלה מפלות כי כל מטפטיו בצדק בלא עולות כל אומרותו ביופי עלילות רם ונשא הוא בכל מעלות כובש עונות ומשליכם במצולות מטים חתול למפות נחלות מעלה ארוכה ורופא לכל מחלות מטיב נפשות שפלות ומחיה לבית אמולות חילערי ער ומחולל בכל תהלות קרוש שמו סוכן ער בלי קץ ומבלות כינאוש הננאם ביד עברו ישעיה הנביא ירום ונשא הגבר באיש אשר נסה ונוסר במסרה דגל יהודה בחכן נור מתנוססה הוקם על יפעל ועשה בארשת שפה מנוס נעלמה נפלמה מנוסה שפרה אמרה ונפשו חוסה באהבים ממעלסה סמוכה בלי תמוכה ומנוסה יקר הודו ארץ ושמים כסה אין ערוך אליך אגרה ואברה עצמו מוספר

Fig. 4. Lot 43 in Sotheby's Catalogue. Chalukat we-rabbanim. The letters of the acrostic are clearly marked by two dots.

have the following rhyme scheme: a.a.a.a.a.a.a.a.a. The next three stiches offer us a few problems. First of all there is the strange rhyme scheme which is clearly in contrast with the first part (b.b.a.), and secondly I think the twelfth stiche is too long. However, this is not the appropriate place to discuss these matters at length. As far as I know only the Leiden MS makes clear to us, by the division of the text, that we are dealing with a poem.

Concerning the textual differences I can say the following. There are a few minor differences between the Leiden MS and Sotheby's lot 43. I think words were forgotten because of the quick copying of the Leiden MS. If we compare Warner 25 with the edition of Pinsker¹⁷ we can see that Warner 25 omits words at least three times. Lot 43 is in agreement with Pinsker's edition at these instances. Warner 25 and lot 43 agree twice against Pinsker's edition.

The conclusion is that the Leiden MS is valuable, because of its age, but that lot 43 is valuable as well, because of the clearness and completeness of the text.

The above remarks lead to the conclusion that new and thorough research has to be done on Karaite MSS in order to get a better impression of the history of Karaite texts. This may also improve our knowledge on Karaite affairs in general.

IV

I would like to conclude my remarks by stating that the material offered by Sotheby in 1984 is, as I understand not yet available to scholars, because several people and institutions have insisted on an inquiry into the provenance of the material. According to the national and international press the transfer of some of the sold items has been blocked or cancelled. It is hoped that the books and MSS which were unavailable for such a long time, will be released in the near future.

One final remark: the catalogue of this auction is excellent. The photographs are clear and the descriptions are good, although not always exhaustive. However, the binding of the catalogue is disappointing. After having read the catalogue for the first time I found all leaves were loose. This is a remarkable thing if one compares it with other catalogues published by Sotheby. Those catalogues all have good bindings, and this 'highly important' auction would equally have deserved a well-bound catalogue.

NOTES

* I wish to thank Mr. George Snyder of Sotheby's Hebraica Department (New York) for kindly allowing me to reproduce two pages from MSS 57 and 43 from Sotheby's auction sale of June 26th, 1984.

¹ 12 incunabula were offered. The total amount of books offered was 34.

² See H. Marx, 'On the Date of Appearance of the First Printed Hebrew Books' in *Alexander Marx Jubilee Volume*

on the Occasion of his Seventieth Birthday. Ed. by Saul Lieberman, New York, 1950, pp. 481-501 (English Section). 'To summarize: we find that all printers who began their work under the influence of Sweynheym and Pannartz in Rome before 1471 showed a definite preference for a wide foliocolumn on leaves about 40 cm tall. In consequence we are led to believe that the Hebrew books showing the same characteristics [so lot 21, a.j.]... were likewise produced at Rome during the same period' (p. 490).

³ See A. K. Offenber, 'Catalogue of Hebrew Incunabula in the Bibliotheca Rosenthaliana I and II' in *Studia Rosenthaliana* 5 (1971), 125-143, 246-267. Offenber wrote: 'The strongest argument in support of Marx' hypothesis I found in the paper used. In all three of the books mentioned [among them also lot 21, a.j.] here precisely the same sort of paper is used, which has a watermark-pair showing a crossbow in circle, this paper recurs, as appears from Briquet, Vol. I, p. 52 no. 746 via the crossreferences to Sotheby and Desbarraux-Bernard, in at least 5 editions of Sweynheym and Pannartz and of Ulrich Han published in Rome between 1469-1472. On these grounds I date the three above books to between 1469-1472' (pp. 132-133).

⁴ J. Maarsen, *Parschandata. The Commentary of Rashi on the Prophets and Hagiographs Edited on the Basis of Several Manuscripts and Editions. Part I: The Minor Prophets* (Amsterdam 1930). *Part II: Isajah*. (Jerusalem 1933) *Part III: Psalms*. Jerusalem 1936. See *Parschandata* part I, pp. 3-6.

⁵ See *Encyclopaedia Judaica* 7 (Jerusalem 1971), pp. 357-360. 'A. Geiger was one of the leaders of the Reform-movement in Judaism and an outstanding scholar...'. He lived from 1810-1874.

⁶ Description of this lot in our catalogue: 'However this MS contains much more not published by Geiger'.

⁷ See *Encyclopaedia Judaica* 4 (Jerusalem 1971), pp. 664-665. A. Berliner prepared the first critical edition of Rashi's commentary on the Pentateuch. Berliner was a staunch supporter of orthodoxy and an opponent of Reform. He lived from 1833 until 1915. Because Berliner was an opponent of Reform, there existed a certain friction between him and Geiger. The catalogue states: 'It seems that Berliner did not actually examine or have access to the present MS due to the animosity which existed between him and the owner of the MS., A. Geiger'.

⁸ See S. A. Birnbaum, *The Hebrew Scripts*, 2 vol. Leiden 1971. 'The style generally used as a bookhand for non-biblical, non-talmudical and non-liturgical texts' (part I, col. 365).

⁹ A. Berliner, *Raschii (Salomonis Isaacidis) in Pentateuchum commentarius*. Berlin 1866.

¹⁰ In the description of lot 43 *Sefer Dinim* is mentioned. The Leiden University Library possesses three copies of this text. Also *Chalukat Karaim Verabanim* is mentioned; the Leiden University Library possesses one copy of this text and then there is *Mateh Elohim* which is also in the Leiden University Library in two copies.

¹¹ See M. Steinschneider, *Catalogus Codicum Hebraeorum Bibliothecae Academiae Lugduno-Batavae*. Lugduni-Batavorum, 1858. Especially his Praefatio (V-XXIV) in which he roughly describes the Leiden collection. See also A. v. d. Heide, *Hebrew Manuscripts of Leiden University Library*. Leiden, Universitaire Pers, 1977. 'There are about 30 karaite manuscripts which form an important part of the collec-

tion ...' (pp. 11-12) and *Levinus Warner and his Legacy. Three centuries Legatum Warnerianum in the Leiden University Library, Catalogue of the Commemorative Exhibition Held in the Bibliotheca Thysiana from April 27th until May 15th 1970*. Leiden, 1970. 'Two groups of Mss., viz. the Karaitic ones and the translations from Arabic, have been described in more details than others. This is because the Karaitic MSS. (Warneriana) form the nucleus of the Leiden collection ...' (p. 35).

¹² See *Levinus Warner and his Legacy. Three centuries Legatum Warnerianum etc.*, for more information on Warner. Warner, born in 1619, spent almost half of his life in Istanbul. There he collected manuscripts and books. Most of these are still in Leiden.

¹³ S. Pinsker. *Lickute Kadmoniot. Zur Geschichte des Karaismus und der karaeischen Literatur. Nach handschriftlichen Quellen bearbeitet*. Wien 1860, pp. 99-106. Already Warner (see *Levinus Warner and his Legacy* pp. 49-50) was very interested in this text. As a matter of fact, he was studying the Karaim and their beliefs. He planned to publish the

results of this study. However he did not publish the text of this study himself. The unfinished text was eventually published by J.C. Wolfius in *Bibliotheca Hebraea, sive notitia tum auctorum Hebr. cujuscumque aetatis, ...* Hamburgi et Lipsiae 1715-1733 (4 vol.). Vol. IV, 1086-1115.

¹⁴ Steinschneider, *Catalogus*: 'auctore Karaeo Elia b. Abraham' (p. 104).

¹⁵ L. Nemoy. *Karaite Anthology. Excerpts from the Early Literature*. New Haven, 1952. 'A more detailed account has been preserved in a tract on the differences between the Karaites and the Rabbanites, written by a Karaite named Elijah ben Abraham, who probably lived in the twelfth century' (p. 4) and 'Pinsker who first published the tract has assumed that the author of the account was the Gaon Sa'adiah' (p. 4). For more about Elijah ben Avraham see S. Poznanski. *The Karaite Literary Opponents of Sa'adiah Ga'on*. London 1908, pp. 72-74 and *Encyclopaedia Judaica* 6, Jerusalem 1971, p. 646.

¹⁶ Pinsker, *Lickute Kadmoniot*, p. 99.

¹⁷ Pinsker, *Lickute Kadmoniot*, pp. 99-100.